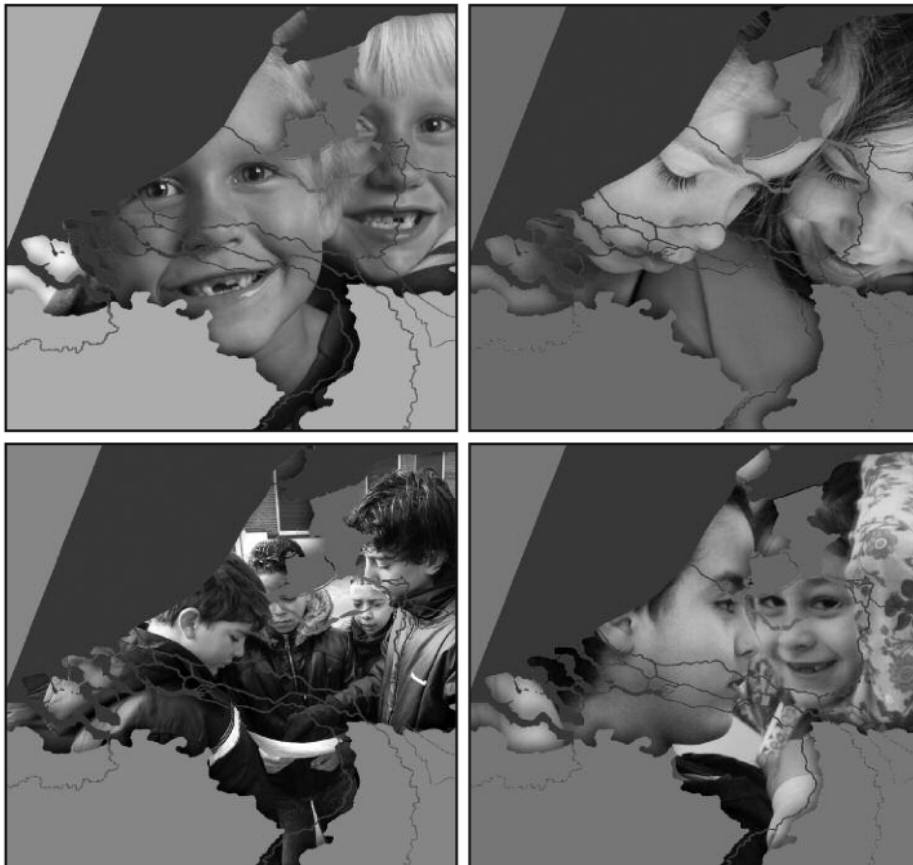

Mondeling Nederlands - nieuw

Algemene handleiding

Inhoudsopgave

Inleiding	pag. 4
Hoe kan ik deze handleiding lezen?	pag. 5
Hoofdstuk 1: <i>Mondeling Nederlands – nieuw</i> in één oogopslag	pag. 6
Hoofdstuk 2: <i>Mondeling Nederlands – nieuw</i> : opzet en inhoud	pag. 7
2.1 Opzet van het programma	
2.2 Inhoud van het programma	
2.2.1 Receptieve en productieve taalvaardigheid	
2.2.2 Woordenschat	
2.2.3 Verhalen en andere werkvormen	
2.2.4 Taalfuncties	
2.2.5 Klanken	
Hoofdstuk 3: <i>Mondeling Nederlands – nieuw</i> versus ‘oud’	pag. 16
3.1 Aantal lesweken	
3.2 Thema’s	
3.3 Verhalen	
3.4 Woorden en de toetsen van Mondeling Nederlands	
3.5 Klanken	
3.6 Taalbegrip en taalproductie	
Hoofdstuk 4: Gebruikswijzer	pag. 19
4.1 Moduleoverzicht	
4.1.1 Materialen	
4.1.2 Woordenschat en taalfuncties	
4.1.3 Klanken	
4.2 Lesbeschrijvingen	
4.3 Klankoefeningen	
4.4 Werkbladen	

Hoofdstuk 5:

Consolidering en toetsing van de woordenschat pag. 23

5.1 Consolidering

5.1.1 Consolideringsoefeningen

5.2 Toetsing van de receptieve en de productieve woordenschat

Hoofdstuk 6:

Mondeling Nederlands – nieuw en de andere programma's van het Prisma-project
pag. 32

Colofon pag. 33

Inleiding

Mondeling Nederlands vormt al meer dan tien jaar de pijler van het onderwijs aan nieuwkomers in het basisonderwijs. Vanuit de praktijk was er echter veel behoefte aan een vernieuwing van het programma. Deze vernieuwing is er nu: *Mondeling Nederlands – nieuw!*

Met *Mondeling Nederlands – nieuw* heeft u materiaal in handen om nieuwkomers in het basisonderwijs mondeling taalvaardig te maken in het Nederlands en hen een basiswoordenschat in het Nederlands aan te bieden.

Goed (tweede) taalonderwijs gaat uit van interactie, betekenisvolle contexten, afwisselende werkvormen en samenwerking tussen leerlingen. *Mondeling Nederlands – nieuw* sluit aan bij deze uitgangspunten. Daarnaast wordt in *Mondeling Nederlands – nieuw* veel aandacht besteed aan het opbouwen en uitbreiden van de Nederlandse woordenschat van de leerlingen. De woorden worden zoveel mogelijk in betekenisvolle contexten en in voor de leerlingen herkenbare situaties aangeboden en geoefend.

Niet alleen qua didactiek, maar ook qua vorm is *Mondeling Nederlands – nieuw* een modern programma. Het materiaal is uitgegeven op cd-rom. Hierdoor zijn de verhaalplaten en woordenschatplaatjes, die onontbeerlijk zijn voor de visuele ondersteuning bij het leren van woorden, digitaal beschikbaar. De illustraties zijn op deze manier goed te gebruiken op een digitaal schoolbord. Daarnaast heeft de leerkracht de beschikking over de plaatjes en kan hij/zij er eindeloos zelf aanvullende materialen bij bedenken en maken.

We zijn veel dank verschuldigd aan de leerkrachten van de Rotterdamse schakelklassen Eerste Opvang. Zij hebben meegedacht over de vernieuwing in *Mondeling Nederlands*, hebben de nieuwe lessen kritisch bekeken en hebben de lessen met veel enthousiasme uitgetoetst. Mede dankzij hun waardevolle opmerkingen heeft het materiaal zijn huidige vorm en inhoud gekregen.

Tot slot wensen we alle leerkrachten en vooral ook hun leerlingen heel veel plezier met *Mondeling Nederlands – nieuw!*

De auteurs,

Yolaine de Wit

Maaïke Dalhuisen

Arie van den Berg

Saskia Klomps

Hoe kan ik deze handleiding lezen?

Voor u ligt de Algemene handleiding van *Mondeling Nederlands – nieuw*, een taalprogramma dat in eerste instantie is bedoeld voor nieuwkomers in het basisonderwijs in de leeftijd van 6 t/m 11 jaar.

Hieronder vindt u de leeswijzer voor deze handleiding. De leeswijzer laat u in vogelvlucht zien waar u welke, voor u relevante, informatie aantreft over het werken met *Mondeling Nederlands – nieuw*.

Leeswijzer Algemene handleiding *Mondeling Nederlands – nieuw*:

- Wilt u in een oogopslag zien aan welke doelen de leerlingen met *Mondeling Nederlands – nieuw* werken en wat hierbij van u als leerkracht wordt verwacht? Lees dan Hoofdstuk 1: *Mondeling Nederlands – nieuw* in één oogopslag.
- Wilt u onmiddellijk aan de slag? Over de opzet en inhoud van het programma is meer te lezen in Hoofdstuk 2: *Mondeling Nederlands – nieuw*: opzet en inhoud.
- Wilt u iets weten over de verschillen tussen de oude versie van *Mondeling Nederlands* en *Mondeling Nederlands – nieuw*? In Hoofdstuk 3: *Mondeling Nederlands – nieuw* versus 'oud' kunt u hier meer over lezen.
- Wilt u weten hoe de activiteiten en de lesbeschrijvingen zijn opgebouwd? Blader dan naar Hoofdstuk 4: Gebruikswijzer.
- Wilt u weten hoe u kunt werken aan herhaling en inoefening (consolidering) van de woorden? Lees dan Hoofdstuk 5: Consolidering van de woordenschat.
- Wilt u weten of en hoe u de overige delen van het Prisma-project naast *Mondeling Nederlands – nieuw* kunt blijven gebruiken? Ga dan naar Hoofdstuk 6: *Mondeling Nederlands – nieuw* en de andere programma's van het Prisma-project.

Hoofdstuk 1: *Mondeling Nederlands –nieuw in één oogopslag*

Het programma *Mondeling Nederlands - nieuw* is bestemd voor nieuwkomers in het basisonderwijs in de leeftijd van 6 t/m 11 jaar. Het algemene doel van *Mondeling Nederlands – nieuw* is het stimuleren van de beginnende mondelinge taalvaardigheid van nieuwkomers. Daartoe leren de leerlingen woorden, luisteren ze naar verhalen, oefenen ze met luisteren en spreken en dat alles binnen activerende, interactieve werkvormen. Het accent in *Mondeling Nederlands – nieuw* ligt hierbij op:

- de verwerving van hoogfrequente basiswoorden en
- het stimuleren van de (beginnende) mondelinge interactie tussen de leerling en de leerkracht en tussen leerlingen onderling.

Hieronder ziet u in één oogopslag aan welke specifieke doelen de leerlingen werken met *Mondeling Nederlands – nieuw* en wat uw rol daarbij is tijdens de lessen van *Mondeling Nederlands – nieuw*.

De leerlingen...	De leerkracht...	Lees er meer over in...
... worden gestimuleerd zich mondeling te gaan uiten in het Nederlands.	... besteedt veel aandacht aan begrijpend luisteren en taalbegrip vooral in cursus 1. Vanaf cursus 2 wordt ook de productieve taalvaardigheid gestimuleerd. ... bevordert de interactie tussen haar of hem en de leerlingen en tussen de leerlingen onderling door lessituaties te creëren waarbij de leerlingen actief zijn en samen moeten werken om een taak of opdracht te kunnen volbrengen. ... leest de verhalen op een interactieve manier voor.	... paragraaf 2.2.1 ... paragraaf 2.2.3 ... paragraaf 2.2.3
... kennen een aantal (basale en schoolse) taalfuncties, zoals: iemand kunnen begroeten, iemand kunnen bedanken, je mening geven.	... biedt per module een of twee basale taalfuncties aan en herhaalt deze in andere, betekenisvolle onderwijsituaties. Vanaf cursus 2 komen daar meer schoolse taalfuncties bij.	... paragraaf 2.2.4
... bouwen een basiswoorden-schat (van ongeveer 2000 woorden) in het Nederlands op.	... biedt woorden aan in betekenisvolle contexten en geeft leerlingen de gelegenheid deze woorden te consolideren en te gebruiken in interactie met medeleerlingen en met de leerkracht.	... paragraaf 2.2.2 en paragraaf 3.4
... verstaan de Nederlandse klanken en kunnen deze uitspreken.	... biedt in cursus 1 en 2 per module twee of drie klanken aan en oefent deze met de leerlingen.	... paragraaf 2.2.5 en paragraaf 3.6
... scoren voldoende op de woordenschattoetsen van Mondeling Nederlands aan het eind van een cursus.	... neemt aan het eind van iedere cursus de woordenschattoetsen van Mondeling Nederlands (oude versie) af. ... is in staat om beslissingen te nemen conform de toetsresultaten (door naar een volgende cursus, terugplaatsing in dezelfde cursus of remediërende maatregelen).	... paragraaf 5.2 en hoofdstuk 6

Hoofdstuk 2: *Mondeling Nederlands – nieuw*: opzet en inhoud

2.1 Opzet van het programma

Het programma *Mondeling Nederlands - nieuw* biedt lesstof voor een schooljaar. Het bestaat uit vier cursussen, die elk weer uit zeven modules bestaan. In elke module staat een thema centraal. De thema's komen in elke cursus terug. De cursussen, en daarmee ook de invulling van de modules (thema's), klimmen op in moeilijkheidsgraad.

De thema's die in *Mondeling Nederlands – nieuw* aan de orde komen, zijn:

1. School
2. Wonen
3. Lichaam
4. Natuur
5. Werk en vrije tijd
6. Gevoelens
7. Feest

Aantal lesweken

Mondeling Nederlands – nieuw heeft nu per cursus zeven modules, een toetsmodule en een module met herhalings- en verrijkingsstof. *Mondeling Nederlands - nieuw* biedt lesmateriaal voor $4 \times 9 = 36$ lesweken. Een gemiddeld schooljaar heeft 40 lesweken. Er blijven dus zo'n vier weken over die vrij in te vullen zijn. Bijvoorbeeld met extra herhaling, of met het meedoen aan een schoolbrede projectweek.

Aantal lessen per module / Lesduur per les

Een module bestaat uit vijf lessen, voor elke dag van de week één. Een les duurt 20 à 30 minuten, exclusief voorbereiding. Indien een activiteit of les aanzienlijk langer duurt, zal dat bij de betreffende les en in het moduleoverzicht (zie ook Hoofdstuk 4) worden aangegeven.

2.2 Inhoud van het programma

In *Mondeling Nederlands – nieuw* werken de leerlingen aan een aantal aspecten van hun Nederlandse taalvaardigheid:

2.2.1 Receptieve en productieve taalvaardigheid

Net als in de 'oude' versie van *Mondeling Nederlands* gaat in *Mondeling Nederlands – nieuw* luistervaardigheid aan spreekvaardigheid vooraf. Met andere woorden: taalbegrip is de basis voor taalproductie. Voordat de leerlingen Nederlands kunnen gaan spreken, moeten ze eerst enige luistervaardigheid in deze taal verwerven. In *Mondeling Nederlands – nieuw* wordt dan ook, zeker aan het begin van het programma (in cursus 1 en 2), veel aandacht besteed aan met name begrijpend luisteren en taalbegrip.

In de lessen van *Mondeling Nederlands – nieuw* is ernaar gestreefd om zo veel mogelijk afwisselende en activerende werkvormen in te zetten. Doel hiervan is de leerlingen uit te dagen om de taal die ze leren ook snel te gebruiken en te zorgen voor uitdaging en motivatie bij de leerlingen.

In cursus 1 is de mate waarin de leerlingen deel kunnen nemen aan de interactie echter nog beperkt, omdat ze dan nog niet beschikken over veel productieve taalvaardigheden. Vanaf cursus 2 worden de interactiemogelijkheden steeds groter en wordt het aantal activerende werkvormen en werkvormen voor samenwerkend leren langzaamaan uitgebreid.

2.2.2 Woordenschat

In *Mondeling Nederlands – nieuw* wordt veel aandacht besteed aan het aanleren van een basiswoordenschat in het Nederlands. De woorden die in *Mondeling Nederlands – nieuw* worden aangeboden, zijn woorden die aansluiten bij de directe belevingswereld van de leerlingen. Het zijn over het algemeen hoogfrequente woorden. De thema's 'School', 'Wonen', 'Lichaam', 'Natuur', 'Vrije tijd en werken', 'Gevoelens' en 'Feest' en de activiteiten die binnen deze thema's plaatsvinden, zorgen voor een betekenisvolle context waarin de woorden worden aangeboden.

Naast de woorden die aan één van de thema's zijn gekoppeld, worden in *Mondeling Nederlands – nieuw* ook niet-themagebonden woorden aangeboden. Het gaat dan om alle voornaamwoorden, begrippen van tijd en ruimte (waaronder voorzetsels), woorden die afmeting of hoeveelheid uitdrukken, en woorden die eigenschappen uitdrukken (hieronder veel bijvoeglijke naamwoorden).

Rekenwoorden worden in *Mondeling Nederlands – nieuw* niet expliciet aangeboden. Deze komen wel aan bod in het rekenprogramma *Kwint*, dat deel uitmaakt van het Prisma-materiaal.

Met *Mondeling Nederlands – nieuw* verwerven de leerlingen in een schooljaar tijd ongeveer 2000 woorden. Wekelijks worden zo'n 60 à 70 woorden aangeboden. Deze woorden worden in betekenisvolle contexten aangeboden, onder andere door middel van verhalen, die worden ondersteund door verhaalplaten. Daarnaast worden de woorden zoveel mogelijk aangeboden met behulp van concrete materialen en afbeeldingen. Daarnaast biedt *Mondeling Nederlands – nieuw* bij elke verhaalles een aantal **woordenschatplaatjes**. Bij deze woordenschatplaatjes horen ook woordkaartjes met de bijpassende geschreven woorden. De woordenschatkaartjes kunnen naar eigen inzicht van de leerkracht worden ingezet. Zo kunnen met de woordenschatplaatjes en de woordkaartjes diverse activiteiten en oefeningen worden gedaan. Bijvoorbeeld: memory (maak dan een dubbele uitdraai van de woordenschatplaatjes, of maak een 'woord en plaatje-memory'), leerlingen de woorden die u benoemt laten aanwijzen, leerlingen de plaatjes zelf laten benoemen, woorden bij de plaatjes schrijven of een plaatje pakken en een omschrijving geven voor een andere leerling.

Aanvullende opmerkingen bij de woordenschatplaatjes:

* cursus 1 – module 6 – dag 1, woordenschatplaatjes blad 2:

De woorden 'links' en 'rechts' worden pas op dag 5 aangeboden. De betreffende kaartjes hoeft u dus nog niet op dag 1 in te zetten.

* cursus 2 – module 2 – dag 3, woordenschatplaatjes blad 2:

De woordenschatplaatjes van de woorden 'donker' en 'licht' kunnen eventueel ook gelabeld worden met de woorden 'laat' en 'vroeg'. Hiervoor moet u dan zelf woordkaartjes maken.

* cursus 2 – module 7 – dag 1, woordenschatplaatjes blad 2:

Het woord 'de hoek' is in deze les komen te vervallen. Het plaatje komt hiermee ook te vervallen. Natuurlijk kunt u ook zelf iets bedenken om dit woord alsnog aan te bieden.

De woorden worden niet alleen in een betekenisvolle context maar ook zoveel mogelijk in relatie met elkaar aangeboden. Dit biedt leerlingen de mogelijkheid de geleerde woorden in samenhang met elkaar te leren. Aangeboden woorden zullen hierdoor ook beter beklijven. Vanaf cursus 3 worden belangrijke woorden zo veel mogelijk aangeboden met behulp van woordspinnen. De leerlingen koppelen zo hun al bestaande woordkennis aan nieuwe woorden. Daarnaast worden in cursus 3 en 4 ook nog aan de hand van verhalen nieuwe woorden aangeboden.

De woorden die in *Mondeling Nederlands – nieuw* worden aangeboden, worden zowel receptief als productief getoetst (na cursus 1 wordt er alleen receptief getoetst). De toetsen die hierbij gebruikt worden zijn dezelfde als bij de oude versie van Mondeling Nederlands. In paragraaf 5.2 en hoofdstuk 6 is meer te lezen over het toetsen van de woordenschat.

Het leren van nieuwe woorden moet zo veel mogelijk visueel ondersteund worden. Het gaat hierbij niet alleen om concrete materialen, maar ook om foto's, illustraties of om het uitbeelden van handelingen. Een digitaal schoolbord biedt ongekende mogelijkheden voor het geven van visuele en multimediale ondersteuning. Denk bijvoorbeeld aan het laten zien van een filmpje, het laten horen van geluiden, het schrijven van bijschriften bij een foto e.d.

Het is van groot belang om ook de relaties tussen de woorden voor de leerlingen te visualiseren. Hiertoe kan gebruik gemaakt worden van bijvoorbeeld woordwebben (of beeldwebben), woordparachutes, woordkasten, woordtrappen (hierover is meer te lezen in het boek 'Met woorden in de weer'¹).

Door woorden een plaats te geven op een woordmuur, blijven de woorden ook na de les zichtbaar voor de leerlingen. Hierbij is het van belang dat niet alleen de geschreven woorden een plaats krijgen op de woordmuur, maar ook tekeningen, foto's en/of illustraties bij de betreffende woorden. Het is de bedoeling dat op de woordmuur een soort themamuur en woordspin/woordveld ontstaat. Overigens is het ook mogelijk om de aangeboden woorden een plaats te geven in de klas op een thematafel of in een themahoek. Hierdoor komen de leerlingen steeds opnieuw in aanraking met de woorden, waardoor ze beter zullen bekijken. Tevens kunnen op deze manier de woorden nog eens herhaald worden. Bij deze herhaling kunnen ook de leerlingen betrokken worden die de betreffende module al eerder hebben afgerond.

Om te komen tot het écht leren van de woorden, is het niet alleen van belang dat de betekenis van het woord duidelijk wordt gemaakt en helder wordt uitgelegd. Het woordbewustzijn van de leerlingen moet worden gestimuleerd. En leerlingen moeten ook veel en vaak de gelegenheid krijgen om de woorden te herhalen en met de woorden te oefenen. Met andere woorden: er moet veel aandacht zijn voor het consolideren van de aangeboden woorden. In hoofdstuk 5 van deze handleiding is hier meer over te lezen en vindt u allerlei consolideringsoefeningen en –werkvormen.

Woord van de dag

In elke les van *Mondeling Nederlands – nieuw* wordt een aantal woorden aangeboden. Eén van deze woorden is aangemerkt als 'woord van de dag'. Het woord van de dag is een kernwoord van de les. (Dit wil overigens niet zeggen dat de overige woorden die in de betreffende les aan de orde komen geen belangrijke woorden zijn!) Het staat u uiteraard vrij om zelf een ander woord uit de woordenschat als 'woord van de dag' te kiezen.

Zorg ervoor dat het 'woord van de dag' de hele dag goed zichtbaar is voor alle leerlingen. U kunt dit woord bijvoorbeeld op het bord schrijven. Voor de verschillende cursussen kunnen verschillende kleuren worden gebruikt. Of schrijf of print het woord van de dag op een vel gekleurd papier en plak deze op de deur (zie ook 'woord van de dag-boek') of hang hem met een knijper aan een waslijn of aan de muur. Rondom het woord van de dag kunnen diverse activiteiten worden gedaan. Besteed in ieder geval bij de afsluiting van de les nadrukkelijk aandacht aan het 'woord van de dag'. En laat dit woord ook op andere momenten zoveel mogelijk terugkomen.

¹ Met woorden in de weer – Praktijkboek voor het basisonderwijs (2002), Uitgeverij Coutinho, Bussum – Dirkje van den Nulft & Marianne Verhallen.

In sommige lessen is er geen 'woord van de dag' geselecteerd. Dit is het geval in lessen waarin geen kernwoord of overkoepelend woord te noemen is voor de woorden die in de les aan bod komen. (Bijvoorbeeld in cursus 3, module 4, waar op dag 2 en 4 allerlei stofnamen centraal staan.) Er is vaak ook geen 'woord van de dag' geselecteerd als in een les alleen maar herhaalwoorden aan bod komen. (Bijvoorbeeld in cursus 2, module 4, waar op dag 5 allerlei namen van dieren worden herhaald.)

U kunt in deze gevallen natuurlijk wel zelf een 'woord van de dag' kiezen. Bijvoorbeeld een woord dat voor uw groep leerlingen nog moeilijk is. In tabel 1 ziet u in één oogopslag welke woorden van de dag in *Mondeling Nederlands – nieuw* in de verschillende cursussen en modules aan bod komen.

MODULE	DAG	cursus 1	cursus 2	cursus 3	cursus 4
1	1	de klas	opruimen	pesten	het stempel
	2	de naam	weggooien	de vorm	de wedstrijd
	3	de school	de droom	de modder	de aardappel
	4	verven	de bal	de regels	ongeveer en precies
	5	ik	-	de handenarbeid	-
2	1	het huis	de verhuizing	fietsen	de groente
	2	de slaapkamer	de ramen zemen	de botsing	lusten
	3	de badkamer	het bed	de stad	de schoorsteen
	4	warm en koud	licht en zwaar	de markt	het gebouw
	5	de plant	theedrinken	-	een handje helpen
3	1	de dokter	schaatsen	het ziekenhuis	het gebit
	2	het gezicht	de kleding	sterk en slap	EHBO
	3	het lichaam	jong en oud	de tandarts	het bezoeken
	4	knippen	opzetten	het verband	de kiespijn
	5	aanwijzen	aantrekken	ziek zijn	-
4	1	de boom	het park	het onweer	de boerderij
	2	sneeuwen	de dierentuin	-	de bui
	3	de plas	de kinderboerderij	stormen	de oppasser
	4	stoppen	het jaargetijde	-	het geluid
	5	het weer	-	-	bibberen
5	1	het strand	naar bed gaan	de aankomst	het voer
	2	het speelgoed	-	de familie	het beroep
	3	vallen	zwemmen	onderweg	het paspoort
	4	hoog en laag	het vervoer	een dagje uit	de monteur
	5	spelen	het openbaar vervoer	koekjes bakken	de bakker
6	1	de baby	zich verheugen op	de aanrijding	het kasteel
	2	de kleren	overal en nergens	troosten	de wens
	3	opa en oma	lol hebben	gemeen	de toiletspullen
	4	ruzie maken	leuk	aardig (doen en zijn)	de schat
	5	verstoppert	droevig	-	het bos
7	1	dansen	de winkel	het feest	feest vieren
	2	eten en drinken	betalen	zich verkleden	de bruiloft
	3	de speeltuin	jarig	de voorstelling	de verjaardag
	4	smal en breed	de soep	het spelletje	optreden
	5	de taart	bot en scherp	de ballon	het diploma

Tabel 1: Woorden van de dag in *Mondeling Nederlands - nieuw*

Woordweb

Schrijf het woord van de dag op een groot vel (gekleurd) papier. Zoek er, indien mogelijk, een passende afbeelding bij (een plaatje, foto, tekening). Hiervoor kunt u eventueel de woordenschatplaatjes van *Mondeling Nederlands – nieuw* gebruiken.

Maak een woordweb van woorden die bij het woord van de dag passen. Dit kunnen woorden zijn die al in de les zijn aangeboden, maar ook andere woorden die de leerlingen zelf aandragen.

De bijdrage die de leerlingen zelf kunnen leveren aan het maken van het woordweb zal aan het begin van *Mondeling Nederlands – nieuw* nog niet zo groot zijn. U zult dan voor een groot deel zelf het woordweb op moeten bouwen. Het is wenselijk (want beter voor de motivatie en betrokkenheid van de leerlingen) om de leerlingen zelf tekeningen te laten maken, plaatjes na te laten tekenen of plaatjes te laten zoeken bij de woorden van het woordweb.

Idee: Maak (digitale) foto's van de woordwebben. Deze foto's kunnen weer in het 'woord van de dag-boek' (zie pagina 8) worden gedaan.

Dág woord van de dag!

Haal aan het einde van de dag het woord van de dag weer weg. Vraag de leerlingen hierbij nog eens naar de betekenis van het woord of laat de leerlingen er een zin mee maken. Of vraag de leerlingen het woord uit te beelden. U kunt ook zelf als leerkracht het woord uitbeelden. De leerlingen wijzen het voorwerp aan dat bedoeld wordt, of zeggen het woord dat u heeft uitgebeeld. U kunt ook een van de consolideringsoefeningen uit hoofdstuk 5 doen. Aan het einde van een week kunt u een spelletje of een consolideringsoefening doen met de vijf woorden van de dag van die week.

U kunt er ook voor kiezen om de woorden van de dag gedurende een week (zolang als de module duurt) te laten hangen. U kunt dan de hele week de woorden van de dag benadrukken. Alle woorden van de dag worden dan aan het einde van de week in één keer weggehaald.

Woord van de dag-boek

Verzamel de A4-tjes met het woord van de dag in een map met insteekhoezen. Laat een van de leerlingen aan het einde van de dag ervoor zorgen dat het woord van de dag in het woord van de dag-boek komt. Elk woord kan worden 'aangekleed' met plaatjes/afbeeldingen/foto's/tekeningen/zinnen waarin het woord voorkomt, enzovoort.

Zorg ervoor dat er voor elke cursus een apart woord van de dag-boek is, bijvoorbeeld elk met een andere kleur en/of met het nummer van de cursus op de voorkant.

Geef het woord van de dag-boek een vaste plaats in de klas, zodat de leerlingen hier altijd even in kunnen kijken en bladeren.

Mijn eigen woordenboek

Laat de leerlingen hun eigen woordenboek maken. In dit woordenboek worden niet alleen de woorden van de dag geschreven. De leerlingen kunnen in het woordenboek ook hun eigen moeilijke woorden opnemen.

Er zijn verschillende manieren om zo'n eigen woordenboekje te maken. Op de website van 'Onderwijs Maak Je Samen' is meer informatie te vinden over 'Mijn eigen woordenschatboekjes' en zijn ook kant-en-klare woordenboekjes te bestellen (zie www.omjs.nl). Klik op de homepagina op 'Beter luisteren, lezen,

spreken en schrijven' door Paul Filipiak). Bij het HCO is ook materiaal voor 'Mijn eigen woordenboek' verkrijgbaar (zie de webwinkel op <http://www.hco.nl>).

Woordenschatkist

De woordenschatkist is vooral geschikt voor leerlingen die al kunnen lezen en schrijven.

Laat de leerlingen een eigen woordenschatkist maken, bijvoorbeeld van een kleine schoenendoos, of van een kant-en-klaar spanen doosje. Stimuleer de leerlingen om hun woordenschatkistje een persoonlijk tintje te geven en zo mooi mogelijk te versieren.

De leerlingen schrijven de woorden van de dag en andere moeilijke woorden op een strookje (gekleurd) papier. Op de achterkant van het strookje kunnen ze de betekenis of een korte zin met het woord schrijven. De leerlingen kunnen op wisselende momenten van de dag hun woordenschatkistje pakken en met de woorden oefenen. Dit kan ook in tweetallen worden gedaan.

Het is ook mogelijk om het woord van de dag en de betekenis ervan op twee aparte strookjes of kaartjes te laten schrijven. De leerlingen kunnen er dan op een later moment memory mee spelen of de juiste betekenis bij het juiste woord zoeken. Dit kunnen de leerlingen ook weer in tweetallen doen.

Verder kunnen de leerlingen de woordkaartjes versieren, bijvoorbeeld met plaatjes of tekeningen.

2.2.3 Verhalen en andere werkvormen

Verhalen

In *Mondeling Nederlands – nieuw* wordt onder andere gebruik gemaakt van verhalen om inhoud te geven aan de thema's en om de te leren woorden aan te bieden in een betekenisvolle context.

Per thema zijn er twee lessen waarin een verhaal centraal staat. Een uitzondering hierop is het thema 'Gevoelens'; dit thema biedt steeds drie verhalen. Dit is gedaan om het toch wat 'abstracte' thema en de bijbehorende woorden wat meer handen en voeten te geven.

In elke eerste en derde les van een module van *Mondeling Nederlands – nieuw* staat een verhaal centraal. Uitzondering hierop zijn: cursus 1, module 4 (verhaal op dag 1 en dag 4) en cursus 4, module 7 (verhaal op dag 2 en dag 4).

De verhalen sluiten aan bij het thema van de module en bevatten (een deel van) de doelwoorden van die les. Deze doelwoorden zijn op het moment van eerste aanbieding in het verhaal vetgedrukt, zodat u als leerkracht meteen weet welke woorden u nadruk moet geven in het verhaal, bijvoorbeeld door middel van het gebruik van stem en mimiek. Of door deze woorden aan te wijzen op de verhaalplaten bij het verhaal of het laten zien van concrete materialen.

Het is belangrijk om steeds na te gaan of de leerlingen begrijpen wat er in de verhalen gebeurt en of ze de verhaallijn volgen. Interactief voorlezen speelt hierbij een belangrijke rol. Door leerlingen tijdens het voorlezen verduidelijkingen te geven en vragen te stellen over wat gebeurd is of over wat kan gebeuren, wordt de betrokkenheid van de leerlingen vergroot. Tevens kan worden nagegaan wat de leerlingen van het voorgelezen verhaal hebben begrepen. In cursus 1 en 2 worden hiervoor in een aantal modules aanwijzingen gegeven. Vanaf cursus 3 vindt u in de lesbeschrijvingen meer structureel aanwijzingen en 'richtvragen'. U kunt natuurlijk altijd zelf uw eigen vragen en verduidelijkingen toevoegen.

Verhaalplaten

Bij elk van de verhalen hoort een viertal verhaalplaten. De verhalen gaan over verschillende kinderen die in de klas zitten bij juf Elly. Ze zijn van verschillende leeftijden en komen uit verschillende landen. De meeste kinderen komen in de verhalen terug, soms worden nieuwe kinderen geïntroduceerd. In de ande-

re lessen van de module wordt regelmatig teruggekomen op het verhaal en de woorden die in het verhaal aan de orde komen.

Bij elke cursus hoort ook een groepsportret van de nieuwe hoofdpersonen in de betreffende cursus. Hang dit groepsportret op een voor de leerlingen goed zichtbare plaats op. U kunt het portret gebruiken bij de introductie van nieuwe personages, maar ook bij de herhaling van de personages: wie was ook al weer wie?

Activerende werkvormen

In de lessen van *Mondeling Nederlands – nieuw* zijn activerende en interactieve werkvormen opgenomen. In cursus 1 werken de leerlingen vooral met concrete materialen (bijvoorbeeld bij een les over speelgoed). Vanaf cursus 2 worden er daarnaast werkvormen geïntroduceerd waarbij de leerlingen (meer) moeten samenwerken. Zo is er in cursus 3 een les waarbij de leerlingen de voorzetsels oefenen door te gaan elastieken. En in cursus 4 is er een les waarbij de leerlingen een recept maken en samen de spullen afwassen. Op deze wijze worden de leerlingen gemotiveerd actief mee te doen en wordt de interactie tussen de leerlingen gestimuleerd. De leerlingen moeten met elkaar praten om samen een taak te kunnen volbrengen.

2.2.4 Taalfuncties

In *Mondeling Nederlands – nieuw* staat in de eerste twee cursussen het oefenen van alledaags taalgebruik centraal. Hierbij krijgen de leerlingen een aantal taalfuncties aangeboden: eenvoudige zinnestelsels waarmee de leerlingen zich al snel in verschillende situaties kunnen redden. Bijvoorbeeld: iemand begroeten, vragen hoe iemand heet, zelf vertellen hoe je heet en waar je woont, vragen of je mee mag spelen, om hulp vragen. Vanaf cursus 2 wordt er meer aandacht besteed aan schooltaalgebruik, zoals iets uitleggen en het geven van een mening.

2.2.5 Klanken

In cursus 1 worden in de modules 1 tot en met 6 steeds twee klanken en in module 7 drie klanken aangeboden. In cursus 2 worden de klanken herhaald en als klankparen die voor veel (anderstalige) leerlingen moeilijk zijn, aangeboden. De volgorde waarop de klanken in *Mondeling Nederlands – nieuw* worden aangeboden, is van makkelijk op het gehoor te herkennen naar moeilijk op het gehoor te herkennen. Deze volgorde is gebaseerd op het klankenoverzicht uit de map 'Fonemisch bewustzijn'².

Tevens wordt er in *Mondeling Nederlands – nieuw* aandacht besteed aan het herhalen van de klanken en het tegenover elkaar zetten van klankparen die veel op elkaar lijken.

In de lesbeschrijvingen staat aangegeven hoe de klanken in de betreffende les centraal kunnen worden aangeboden. Daarnaast wordt een aantal uitspraak oefeningen gegeven en staan er één of twee klankversjes die de leerlingen aangeleerd kunnen worden. De aanpak van het aanbieden van de klanken is gebaseerd op *Van Horen en Zeggen*, de volgorde op de eerder genoemde map 'Fonemisch bewustzijn'. Alleen cursus 1 en 2 bieden klankoefeningen. In cursus 3 en 4 worden geen klanken meer aangeboden. Er wordt in *Mondeling Nederlands – nieuw* overigens alleen expliciet aandacht besteed aan de klinkers. De uitspraak van de medeklinkers is natuurlijk wel van groot belang. Het is aan de leerkracht zelf om ook aandacht te besteden aan de correcte uitspraak van de medeklinkers. Bij de klanklessen zijn ook

² Fonemisch bewustzijn – Werkmap voor leerkrachten van groep 1 en 2 van de basisschool (2004), CPS onderwijsontwikkeling en advies, Amersfoort – Hetty Wiltink, Suzanne Huijbregts, Mariët Förer.

klankversjes opgenomen. Soms zijn dit zogenaamde nonsensversjes. Indien nodig kunt u de leerlingen uitleggen dat het in de klankversjes om de klanken gaat en niet om de betekenis.

In tabel 2 is te zien in welke modules welke klanken aan bod komen.

Cursus 1	module	klanken	Cursus 2	module	klanken
	module 1	/aa/		module 1	/a/ /aa/
		/ee/			
	module 2	/oo/		module 2	/e/ /ee/
		/uu/			
	module 3	/ie/		module 3	/o/ /oo/
		/ui/			
	module 4	/oe/		module 4	/u/ /uu/
		/ei/			
	module 5	/ou/		module 5	/i/ /ie/ + /i/ /ie/ /ee/
		/ei/			
	module 6	/a/		module 6	/eu/ /ui/ /ou/
		/i/			
	module 7	/e/		module 7	/eu/ /u/ /uu/
		/o/			
		/u/			

Tabel 2: Aanbod van klanken in *Mondeling Nederlands – nieuw*.

Hoofdstuk 3: *Mondeling Nederlands - nieuw versus 'oud'*

Het is niet de eerste keer dat het programma Mondeling Nederlands is herzien; het heeft al eens een herziening ondergaan in 1999. Deze herziening was echter marginaal en betrof vooral een actualisering van de prentenboekenlijst en de overname van onderdelen uit in Mondeling Nederlands gebruikte methoden die niet meer leverbaar waren. De huidige herziening (2008) is heel wat omvangrijker dan die uit 1999. Het is dan ook meer op zijn plaats om te spreken van een complete vernieuwing:

Mondeling Nederlands – nieuw!

In dit hoofdstuk leest u wat de belangrijkste veranderingen en vernieuwingen zijn van deze nieuwe versie ten opzichte van de oude versie (1999) van Mondeling Nederlands.

3.1 Aantal lesweken

De 'oude' versie van Mondeling Nederlands biedt een programma van vier cursussen van elk 10 modules (weken): 8 themamodules, waarin de lesstof wordt aangeboden en verwerkt en daarnaast een toetsmodule en een module met herhalings- en verrijkingsstof.

In de praktijk bleek echter dat het veelal niet lukte om alle lesstof binnen één jaar te doorlopen.

Mondeling Nederlands – nieuw heeft nu per cursus zeven modules, een toetsmodule en een module met herhalings- en verrijkingsstof. *Mondeling Nederlands- nieuw* biedt lesmateriaal voor $4 \times 9 = 36$ lesweken.

3.2 Thema's

Op verzoek van de leerkrachten die werken met de materialen van het Prismaproject zijn de thema's van Mondeling Nederlands gehandhaafd. Om de verkorting van het aantal lesweken te kunnen realiseren, is het thema 'Rondom school' komen te vervallen. De woorden uit deze module zijn ondergebracht bij een of meer van de andere modules (zie ook paragraaf 3.4).

De thema's die in *Mondeling Nederlands – nieuw* aan de orde komen zijn: School, Wonen, Lichaam, Natuur, Werk en vrije tijd, Gevoelens, Feest.

3.3 Verhalen

Voor *Mondeling Nederlands – nieuw* zijn nieuwe verhalen geschreven, die beter aansluiten bij de verschillende leeftijden van de nieuwkomers in de klas. Bij elk van de verhalen hoort een viertal verhaalplaten. Daarnaast is er bij elk verhaal ook een aantal woordenschatplaatjes opgenomen. (Over het gebruik van de woordenschatkaartjes is in paragraaf 2.2 meer te lezen.)

Mondeling Nederlands – nieuw zorgt hiermee voor een compleet lesaanbod, waarbij niet langer gebruik gemaakt hoeft te worden van materialen van andere methodes.

3.4 Woorden en de toetsen van Mondeling Nederlands

De woorden die in de oude versie van Mondeling Nederlands worden aangeboden, zijn grotendeels gehandhaafd. Dat betekent dat de toetsen van Mondeling Nederlands gewoon gebruikt kunnen (blijven) worden voor het toetsen van de vorderingen van de leerlingen.

Er is echter wel gekeken naar de relevantie van de woorden. Een aantal van de aangeboden woorden is gewoonweg niet meer van deze tijd. Soms is ervoor gekozen het woord te laten vervallen, soms is er een modernere, meer eigentijdse woord voor in de plaats gekomen. Bij de selectie van de woorden die wel of niet konden worden geschrappt, is het oordeel van een aantal leerkrachten gevraagd. Verder is er bij de

uiteindelijke keuze rekening gehouden met het feit of het toetswoorden betrof of niet. Is een woord een toetswoord, dan is het woord sowieso gehandhaafd. In sommige gevallen is er naast het oorspronkelijke woord een gangbaarder en moderner alternatief gegeven, dat dan overigens ook als antwoord bij de toetsen goed gerekend mag worden, bijvoorbeeld cd-speler vs. cassette recorder. Het is echter van belang dat in dergelijke gevallen wél beide woorden worden aangeboden. Op die manier leert de leerling ook dat er vaak meer woorden zijn voor één begrip en maken de leerlingen kennis met betekenisnuances tussen verschillende woorden. Een voorbeeld hiervan is het woord 'de kachel' in module 4 van cursus 1. Daarbij wordt ook het woord 'de verwarming' aangeboden. Of het woord 'de rolschaats' in module 5 van cursus 1, waarbij ook de woorden 'de skates' en 'de skeelers' worden aangeboden.

- De in de oude versie van Mondeling Nederlands apart onderscheiden themaoverstijgende woorden zijn in de lessen geïntegreerd. In *Mondeling Nederlands – nieuw* is deze aparte categorie woorden dan ook komen te vervallen.

- Ook de categorie 'rekenwoorden' die in de oude versie van Mondeling Nederlands wordt onderscheiden, is in *Mondeling Nederlands – nieuw* komen te vervallen. Aan deze woorden wordt namelijk aandacht besteed in het rekenprogramma *Kwint*, dat speciaal is ontwikkeld voor het rekenonderwijs aan nieuwkomers.

- Het woordenschaat aanbod van het 'oude' Mondeling Nederlands wordt in *Mondeling Nederlands – nieuw* verder soms uitgebreid met woorden die samen met een van de woorden uit het oorspronkelijke aanbod een woordpaar vormen, bijvoorbeeld van tegengestelde begrippen. Als het woord 'langzaam' (cursus 1, module 7) wordt aangeboden, ligt het voor de hand om ook het woord 'snel' of 'vlug' hierbij aan te bieden.

- In de lessen en activiteiten van *Mondeling Nederlands – nieuw* komen af en toe woorden aan de orde die niet in de 'oude' Mondeling Nederlands voorkomen. Deze woorden zijn wel opgenomen in de woordenlijst, maar worden niet getoetst. Voorbeelden uit module 1 zijn: de foto, het (naam)kaartje.

- Hoewel een groot deel van de woordenschat uit de 'oude' Mondeling Nederlands is gehandhaafd, komen de woorden in *Mondeling Nederlands – nieuw* niet altijd op hetzelfde moment in de module aan bod: soms is er met woorden geschoven binnen één module, bijvoorbeeld omdat woorden met elkaar een betekenisvol cluster vormen, of goed bij elkaar passen in een verhaal of activiteit. Er is, met het oog op moeilijkheidsgraad en de gebondenheid aan de toetsen niet geschoven met woorden over cursussen heen.

- In *Mondeling Nederlands – nieuw* is het thema 'Rondom school' komen te vervallen. De relevante woorden die in de vier cursussen bij dit thema werden aangeboden zijn, voor zover mogelijk, ondergebracht bij een of meer van de andere zeven thema's van de betreffende cursus.

3.5 Klanken

Ook in *Mondeling Nederlands – nieuw* wordt aandacht besteed aan het leren herkennen, onderscheiden en uitspreken van de klanken van het Nederlands. Voor de oefeningen is net als in de oude versie van Mondeling Nederlands gebruik gemaakt van de methode *Van Horen en Zeggen*. Er is echter gekozen voor een andere volgorde van aanbieden van klanken. Deze nieuwe volgorde is gebaseerd op het overzicht dat de samenstellers van de map '*Fonemisch bewustzijn*' hebben opgesteld van makkelijk op het gehoor te herkennen naar moeilijk op het gehoor te herkennen klanken. Tevens wordt er in *Mondeling Nederlands – nieuw* aandacht besteed aan het herhalen van de klanken en het tegenover elkaar zetten van klankparen die veel op elkaar lijken. Er wordt overigens alleen expliciet aandacht besteed aan de klinkers (zie ook paragraaf 2.2.5).

3.6 Taalbegrip en taalproductie

Net als in de 'oude' Mondeling Nederlands gaat in *Mondeling Nederlands – nieuw* luistervaardigheid aan spreekvaardigheid vooraf. Met andere woorden: taalbegrip is de basis voor taalproductie. Voordat de leerlingen Nederlands gaan spreken hebben ze enige luistervaardigheid in deze taal verworven. In *Mondeling Nederlands – nieuw* wordt dan ook, zeker aan het begin van het programma (met name cursus 1 en 2), veel aandacht besteed aan begrijpend luisteren en taalbegrip.

In de lessen van *Mondeling Nederlands – nieuw* is er naar gestreefd om zo veel mogelijk afwisselende en activerende werkvormen in te zetten. Doel hiervan is de leerlingen uit te dagen om de taal die ze leren ook snel te gebruiken en te zorgen voor uitdaging en motivatie bij de leerlingen.

In cursus 1 is de mate waarin de leerlingen deel kunnen nemen aan de interactie echter nog beperkt, omdat ze dan nog niet beschikken over veel productieve taalvaardigheden. Vanaf cursus 2 worden de interactiemogelijkheden steeds groter en wordt het aantal activerende werkvormen en werkvormen voor samenwerkend leren langzaamaan uitgebreid.